

تصویرگری در هنر لاک‌ری روغنی

دارا افشار قوچانی، فوق لیسانس پژوهش هنر،
کارشناس مسئول امور هنری دفتر آموزش و پرورش
فنی و حرفه‌ای و همکار دانشگاه‌های علمی کاربردی
هنر، دانشگاه شهید رجایی و مرکز آموزش عالی
شریعی تهران

اصلاً به آن توجه نکرده‌اند.

همینطور کاربرد سبک‌هایی چون ایرانی، هندی، قزاقی،
کشمیری، چینی، ژاپنی و روسی در این هنر، آن را بسیار متنوع،
گسترده، زیبا و جذاب کرده است.

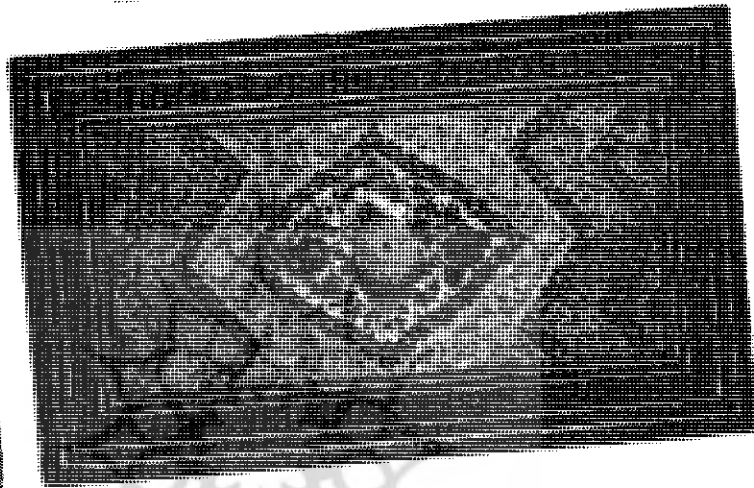
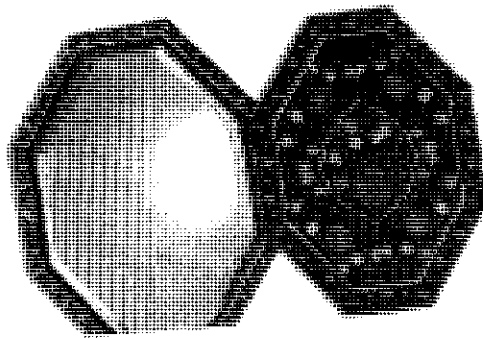
با توجه به این توضیحات و با مطالعه کتاب‌های موجود به زبان
فارسی و انگلیسی، می‌توان موضوعات آثار لاک‌ری روغنی را به چند
صورت دسته‌بندی کرد. بدیهی است، دسته‌بندی دقیق و صحیح،
به مطالعه‌ای وسیع نیاز دارد که از حوزه این مقاله خارج است.

مضمون‌های ترکیب‌بندی تصویرها در مجلس‌سازی‌ها
بار عام پادشاهان، شکار و شکارگاه، بحث و درس، بزم و
بزم، عرفا و دانشمندان، جشن عروسی، تشریفات آن، (حمل

کلید واژه: هنر لاک‌ری روغنی، قلمدان، مرقش.

یکی از مشخصه‌های عام هنر «لاک‌ری روغنی» تنوع‌پذیری
موضوعات در نقاشی آن است که خوشبختانه از این جهت هم در
اوج شاهکارهای هنری ایران قرار گرفته است. در این هنر، از مراحل
ابتدایی کاربرد لاک، تا زمان اوج خود، طرح‌ها، نقش‌ها و
تصویرهای بدیعی را که از سرانگشتان آفرینشگر هنرمندان تراویده،
در دل خویش به یادگار و امانت حفظ کرده است. آثار هنری به
یادگار مانده از گذشتگان، همچون نگینی درخشانده و پویا، چشمان
بیننده را خیره می‌سازند و در نگاهی گرم، با احساسی مطبوع به
جذب نگاه‌های مشتاق می‌پردازند.

یکی دیگر از مشخصه‌های بارز نقاشی لاک‌ری روغنی، گوناگونی
در نوع نقاشی آن است که در دیگر هنرها کم‌تر بدان پرداخته و یا

مضمون‌های مذهبی

زندگی پیامبر و ائمه عروج مریم و مسیح، زندگی مریم و مسیح، کودکی مسیح، قربانی شدن اسماعیل، و دعا‌های گوناگون.

تصویر اشخاص

تصویرهای چهره، نیم‌تنه و ایستاده از کودکان، زنان عادی یا درباری، پادشاهان (صفوی، قاجار، زندی و...)، رجال دربار، بزرگان و دانشمندان و پادشاهان کیانی (پادشاهان شاهنامه).

تصویرهای ملی و بیگانه

منظره‌ها و موضوعات ایرانی، روسی، هندی، سبک و روش تصویرگری روسی، روش تصویرگری و نقاشی کشمیری، بابری.

موضوعات جنگی

جنگ‌ها و لشکرکشی‌های گوناگون نظیر جنگ چالدران و جنگ کرنال، جنگ نهاوند و...

داستان‌های عرفانی

شیخ صنعان، یوسف و زلیخا، مجنون، شیرین و فرهاد، لیلی و مجنون و...

گل‌ها و گیاهان

۱. گل و بته: گل و بته و مرغ، گل زنبق، گل فرنگ، گل نرگس، و گل و برگ و درخت و پیچک و برگ مو. سرو و چنار و انار و...

۲. تذهیب: تذهیب با گل و مرغ، تذهیب با انواع گل‌ها، لچک و ترنج، متن و حاشیه و شمشه، گل و بته افشان.

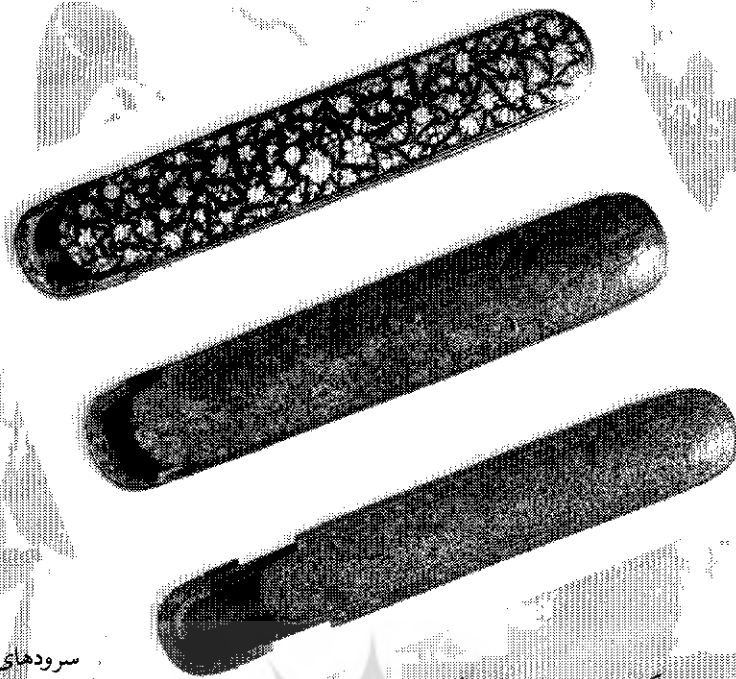
۳. خوشنویسی: کتیبه‌ای، کتیبه گل و بته، کتیبه و تذهیب، بوم ترنجی.

زندگی، طبیعت و منظره

زندگی ایلاتی و روستایی، سفر و اتراق کاروان، فروشندگان دوره‌گرد، و نیز مناظر و دورنمای جنگل و صحرا، کوهستان، پل‌ها و منزل‌ها.

انواع بوم در این هنر عبارت است از: ساده، الوان، مرقش، افشان، زرک، زرافشان، ابری، موجی (شاخه‌ای) حل‌کاری و نقوش مینایی.

مطالعه ساختارهای تصویری لاک‌ی روغنی نشان می‌دهد که این تصویرسازی دارای چندگانگی است. اما این چندگانگی در حجم و ترکیبی خاص سرودی واحد را می‌سرایند. انسان در نگاه

* نقوش لاکه روغنی، گاهی انسان را به لمس تصویر و امی دارد و فاصله زمانی و مکانی را محدود می سازد

خواستارانه خویش به آن، این بیگانگی را فراموش می کند و با احساس آشنایی عمیق، اشتیاق در کنار گرفتنش را دارد و با آن احساس انس و الفت و بیگانگی می کند. تنوع موضوع در نقاشی های لاکه روغنی، نه تنها از جدایت آن نکاسته که آن را خواستنی تر و غنی تر نیز ساخته است. انگار این هنر، پال وسیع خود را بر فرهنگ های گوناگون گسترده و همه آن ها را از شرقی ترین نقطه زمین تا خاورمیانه در برگرفته است و از عمق تاریخ تا نزدیک ترین زمان به ما، همه هنرمندان را در یک قبیله به هم پیوند زده است.

خاستگاه تصویری لاکه روغنی، خاستگاهی انسانی است و منشأ آن به طبع انسان برمی گردد؛ به طوری که گاهی احساسی از همگانی بودن این هنر به انسان دست می دهد. اگر اثری هنری از خانواده بزرگ لاکه روغنی در مجموعه ای ملی و یا خصوصی موجود باشد، دیدنش موجب دلگرمی و تازه شدن آشنایی های دیرین می شود. با مطالعه کلی نقش های موجود، این احساس حتی بیش تر هم می شود.

نقش های برگرفته از منظره ها و نقاشی های روسی، کشمیری، فرنگی، چینی، ژاپنی و ایرانی، انگار همه تاریخ هنر را در یک جا گرد آورده و هم صدا و هم آواز کرده است. پدیدآورندگان این نقش ها، با

سرودهای هماهنگ در طول هزاران سال تاریخ هنر، با تنوع بخشیدن به موضوعات و سبک های نقاشی خود، همه یک صدا، احساسی آشنا و دیرپا را در فضای تفکر و نگاه انسان به تصویر کشیده اند.

شاید این احساس کمی قریب بشمارند، ولی بیان آن خالص این لطف نیست که مطالعه آثار هنر لاکه روغنی، مطالعه تبادل افکار هنرمندانی است که هر کدام در سرزمینی دور به کار خود مشغول است، ولی همه آن ها نوایی واحد را در قالب های گوناگون سر داده اند؛ هر چند از تمام اعضا و جوارح هنر در سرزمین خود تعدیه کرده اند و به تقویت هنر سرزمین خویش پرداخته اند. حتی می توان به طور صریح گفت که این هنر حاصل تلاش همه هنرمندان است و همه هنرها در لاکه روغنی پیوند و وحدت یافته اند. به عبارت

سبک های گوناگون لاکه روغنی ایرانی، هندی، فرنگی، کشمیری، چینی، ژاپنی و روسی در این هنر، آن را متنوع، گسترده، زیبا و جذاب کرده است

دیگر، قالی، پارچه، کاشی، منبت و معرق، همگی در زمینه نقش، رنگ، طرح و تکنیک در هنر لاکه روغنی به وحدت رسیده اند و با آن جاودان شده اند.

همه ترکیب بندی های موجود در آثار هنری، در هنر لاکه روغنی به ظرافت، زیبایی و شکوه جمع شده و در زیر چتر حمایتی لاک

موجود راحت تر می پردازد و شرایط بصری نزدیک تری به موضوعات خود می بخشد. البته با این که این آثار موضوع را زنده به تصویر نمی کشند، اما واقعیت را منعکس می کنند و با دیدن آن ها، طبیعت موضوع نزدیک تر و راحت تر درک می شود؛ موضوعاتی نظیر: صحنه هایی از زندگی خانواده های روستایی با گل و گیاه و منظره و حیوانات خانگی، جنگ یک پادشاه با دشمن، بارعام پادشاه، صحنه ای از شکار و نخچیر، و... در واقع، هنر لاکتی روغنی، تاریخ و زندگی را زنده و عینی بیان می کند. این یکی دیگر از عجایب و شگفتی های نقوش لاکتی روغنی است که گاهی انسان را به لمس تصویر وامی دارد، فاصله زمانی و مکانی را محدود می سازد و بیستنده را به شخصیت های موضوع نزدیک تر می کند.

زیرنویس

۱. این اصطلاح بعد از ترجمه مقالات اروپایی در ایران امروز رایج شد. اما بهتر است این هنر را با همان نام تاریخی اش، یعنی شیوهی «آقامیرکی» بنامیم که از ابداعات هنری آقامیرک اصفهانی، هنرمند بزرگ دوره صفوی است. ر.ک: گلستان هنر، قاضی احمد منشی قمی، ۹۹۹ق.

ابدی شده اند. این هنر چشمان انسان ها را در طول قرن ها به سوی فرهنگ و هنر انسانی دعوت کرده است. آثار لاکتی روغنی شاید تنها آثار هنری باشند که انسان در تنوع آن ها احساس دلگرمی و مالکیت می کند؛ حتی اگر روی این آثار تصویرهایی از پیامبران، سلاطین، کودکان، ساقه ای گل و یا پرنده ای خوش آواز باشد. حتی اگر موضوع آن یا تفکر مالک هماهنگ نباشد، باز یک پدیده جذاب و خواستنی است. اگر تصویر، تصویر پیامبری باشد که از نظر مذهبی، اعتقادی متصل بدان نباشد و یا سلطانی باشد که از نظر تاریخی نفرت انگیز باشد، لاک او را از جرگه شخصیتی تاریخی خارج می کند و به صورت انسانی همسطح در کنار دیگران قرار می دهد، یا او را در مجموعه ای خواستنی عرضه می کند. این یک معجزه است که لاکتی روغنی پدیدآورنده آن است و در هیچ هنری مشاهده نمی شود. آثار برجای مانده از هنر لاکتی روغنی نشان می دهد که این هنر، تصویرها و وقایع را واقعی تر از نگارگری به تصویر می کشد، به واقعیت های